

“Sanie cu zurgălăi”

Probabil sunt între puținii comentatori care l-au cunoscut, dar mai ales l-au intervievat pe Richard Stein, autorul celui mai mare șlagăr internațional dat de muzica ușoară românească. Era pe la mijlocul anilor '70, când “țineam” rubrica de muzică ușoară de la prestigioasa revistă “Contemporanul”. Am reușit să-i aflui telefonul, l-am sunat și m-a invitat la el acasă, într-un bloc de pe str. Galați (actualmente a revenit la numele Vasile Lascăr).

Evident, subiectul de bază era “Sanie cu zurgălăi”, pentru că știam de furtul fără jenă operat de americanul Les Paul, de la care preluase “compoziția” și celebra Edith Piaf. Născut în 1909, la Roman, Stein era vioi și avea o memorie perfectă: mi-a vorbit despre încercările de a-i trage la răspundere pe cei care-și însușiseră fără să roșească piesa sa, dar fiind într-o epocă în care nu se putea vorbi pe față despre drepturi de autor internaționale, în valută, și procese a trebuit să ne rezumăm oarecum la generalități. Să nu uităm că “Riki” Stein, frate al cunoscutei traducătoare Antoaneta Ralian, a fost profesor, pianist și dirijor, laureat al festivalurilor de la Mamaia și de la Târgoviște (“Crizantema de aur”), că era pe cale să devină... farmacist, fiind membru al Societății compozitorilor români din 1936. El a mai semnat melodii de succes din

deceniile 4 și 5 ale secolului trecut, cum ar fi “Cântecul tavernei”, “Micuța Cio-cio-san”, “Ce mult ne iubim noi doi”, “A fost odată un mic chinez”. Anul trecut, regretatul textier George Popovici mi-a trimis pe mail un articol publicat în Israel, din care îmi permit să reiau unele informații. În “Lexiconul” său, Viorel Cosma notează ca dată a decesului 20 noiembrie 1992 la București, pe când sursa la care mă refer scrie că acest lucru s-a petrecut în Israel: să fi emigrat între timp?

Totul a început cam din a doua jumătate a deceniului 3, când în restaurantele din România pătrundeau tangoul, foxtrotul, slowfoxul, valsul, rumba, care erau menționate obligatoriu pe partiturile editate, cea mai cunoscută fiind editura Țicu I. Eșanu. Ca o replică, unii dintre compozitorii noștri au promovat ceea ce se numea “cântec românesc” sau “melodie în stil popular”, cum apăreau în cataloage, pe discuri sau pe partituri. Evident, se făcea apel la ritmuri folclorice, pentru autenticitate înregistrările făcându-se cu orchestre populare din localurile bucureștene, care aveau și țambal de concert: Victor Predescu, Frații Stănescu, Vasile Julea, Costică Tandin, Ionel Cristea. Primii cântăreți care au

profitat de această modă au fost Cristian Vasile, Ion Luican, Dorel Livianu, Silvian Florin, Gică Petrescu, duetul Mia Braia-Petre Alexandru, care au lansat melodii cu adevărat nemuritoare, cum ar fi “Ionel, Ionelule”, “Dar ar naiba-n tine, dragoste!” (ambele de Claude Romano, alias George Sbârcea), “Mi-am pus busuioc în păr”, “Țărăncuță, țărăncuță” (ambele de Ion Vasilescu), “Crășmăriță din Buzău” (P. Popescu-Peppo), “Morărița” (Țac-țac-țac) de Vasile Vasilache. Probabil însă cariera internațională cea mai strălucită a aparținut “Saniei cu zurgălăi”, devenit un hit uriaș abia la începutul anilor '50, la 15 ani de la lansare, fiind asemuit de autorul comentariului cu un autentic “Jingle Bells” românesc, pentru că pe partitura originală subtitlul este “Cling, cling, cling”, precizându-se că este vorba de “Cel mai formidabil succes”! Stein a scris cântecul în 1936, special pentru Maria Tănase, dar aceasta l-a... refuzat, nemulțumită de textul semnat Liviu Deleanu (V. Cosma opinează că ar fi vorba de Gabriela Deleanu!), poet și dramaturg, de asemenea evreu. Drept care piesa a fost încredințată lui Silvian Florin, care a lansat-o la radio și pe un disc (de gramofon, firește) His Master's Voice (nr. de catalog JB 163). Un alt solist, Ionel Pascu, gravează melodia la casa de discuri Pan, fostă Lifa, cu nr. Cat. P9.

Pe coperta partiturii originale, apărute abia cu un an mai târziu, numele compozitorului apare S. Richard. Versiunile acestea nu au mai fost găsite, în schimb există cea din 1960 cu Bela Chitaristul (Bernard Dulzer, n. 1908 București – d. 1993, Tel Aviv), muzicant evreu stabilit în Israel în 1950. Probabil una dintre versiunile cele mai cunoscute este cea folclorică, din 1949, aparținând Mariei Lătărețu: celebra interpretă din Gorj conferă cântecului un aer folcloric, renunțând la refren și introducând versuri apropiate de lirica populară. Maria Lătărețu a înregistrat trei variante: în 1949, la casa

Columbia (nr. cat. DR 435, compozitorul nefiind menționat, acest lucru începând să se petreacă abia prin anii '60!), alături de taraful soțului ei, Mihai “Tică” Lătărețu, având în componență țambal de concert; în 1950 la casa pragheză Supraphon, cu orchestra “Barbu

Lăutaru” a Institutului de folclor, dirijor Ionel Budișteanu; în 1956, la Electrecord, cu orchestra Electrecord condusă de același Budișteanu. Orchestra “Barbu Lăutaru” a trecut în 1953 la Filarmonica “G. Enescu” și s-a desființat în 1970, având în perioada de glorie între 80 și 100 de instrumentiști. Firește, varianta din 1956 este cea mai

cunoscută și mai difuzată, dând impresia că este vorba de un cântec de muzică populară.

Ajutat de actrița Elvira Popescu, cunoscutul cântăreț Jean Moscopol părăsea țara în 1947, ajungând, după Paris, München (Radio Europa Liberă) la New York. În anii '50 a înregistrat numeroase cuplete anticomuniste, două dintre cele mai cunoscute folosind linia melodică a "Saniei cu zurgălăi". Era doar începutul aventurii americane a

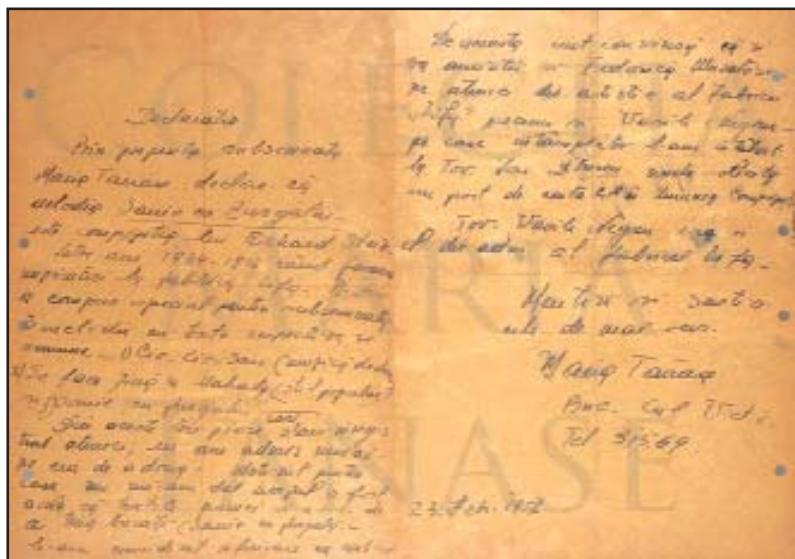

Les Paul și Mary Ford (1951)

șlagărului, pentru că în 1953 chitaristul Les Paul (1915-2009), cu performanțe în country, jazz, blues, își însușește melodia, mai degrabă după versiunea fără refren a Mariei Lătărețu, fără să cunoaștem unde a auzit piesa. Textul său, "Johnny is the boy for me", semnat de Paddy Roberts (1910-1975) și Marcel Stellman, nu mai are nici o legătură cu sania și zurgălăii. Cântăreața care a lansat plagiatul a fost Mary Ford (1924-1977), soția lui Les Paul până în 1963. Revista "Billboard" anunța în 6 iunie 1953 apariția la casa Capitol (nr. cat. 2486) a discului single; săptămâna următoare figura deja la "Top Sellers", pentru ca în 2 săptămâni să ajungă pe locul 1 în clasament, dar cu piesa de pe cealaltă față, "Vaya con Dios", al doilea hit din 1953 în SUA. Edith Piaf îl aude și la 24 decembrie 1953 îl imprimă la casa Columbia (nr. cat. BF 596), cu textul lui Francis Lemarque (1917-2002), "Johnny, tu n'es pas un ange", și cu Les Paul în chip de compozitor! Cum Richard Stein dobândise și cunoștințe de avocatură, l-a dat în judecată pe Les Paul încă din acea perioadă, intențând poate primul proces de plagiat muzical internațional. Există, la dosar ca să spunem așa, o declarație olografă din 23 februarie 1957 a Mariei Tănase, în care scrie negru pe alb că în intervalul 1934-1936, când înregistra la casa Lifa, Stein a compus special pentru ea 3 piese, între care "Sanie cu zurgălăi", pe care a refuzat-o, aducând în susținerea afirmațiilor sale numele directorilor de la Lifa, Tudor ("Tudorică") Mușatescu și Vasile Negru. Semnatarul textului de pe internet, Sergiu S., vorbește de câștigarea procesului, dar în cursul interviului pe care i l-am luat personal lui Richard Stein (locuia într-un apartament într-un bloc vechi, departe de opulența pe care i-ar fi adus-o suma uriașă de bani meritată) acesta tocmai la asta s-a referit, la lipsa de rezultate a demersului său. În 1988, trupa belgiană Vaya con Dios imprimă un cover după "Johnny is the boy for me", trecând pe albumul

Ariola autorii menționați de Piaf, adică Les Paul și Lemarque (deși acesta din urmă semna textul în... franceză!). În iulie 2001, la 9 ani după decesul adevăratului compozitor, UCMR-ADA se sesizează din oficiu și intențiază un proces pentru plagiat. Viorel Cosma, în cartea sa "București, citadela seculară a lăutarilor români, 1550-1950", apărută în 2009, scrie că Stein ar fi câștigat procesul împotriva lui Les Paul fără a se fi prezentat personal în fața instanței americane, din cauza restricțiilor de circulație impuse de regimul comunist; dar dacă e așa, de ce mai era nevoie de demersul din 2001?

Tema muzicală "Sanie cu zurgălăi" a fost folosită ca fundal muzical la proba de sol a gimnastei Teodora Ungureanu la Jocurile Olimpice de la Montreal, 1976, ca și de Emilia Eberle la C. M. de la Forth Worth, Texas, în 1979, aceasta din urmă cucerind medalia de aur; mai multe am putea afla de la Ileana Popovici, care realiza ilustrațiile muzicale pentru loturile naționale de gimnastică. Cu toate acestea, pare a nu se fi schimbat nimic: Les Paul a murit în 2009, iar procesul cu Vaya con Dios, din 2001, pare a nu-i fi tulburat deloc pe belgieni, numele lui Richard Stein nefigurând pe albumele formației și nici pe cele omagiale, postume cu Edith Piaf. Să nu fi avut nici un efect în Occident victoria lui Stein în procesul de plagiat? Și mai grav este altceva: formația Vaya con Dios vine în România ca la ea acasă (2006, 2009, 2013, 2014...), tot luându-și... adio, deși încă de la prima reprezentare în România, la "Cerbul de aur" 1996, solista Danny Klein a refuzat cu

obstinație să accepte realitatea, repetând isprava la "Callatis", după un deceniu! Am asistat personal la Brașov la "rățoarea" impertinentă a solistei, când i-am atras atenția, toți jurnaliștii, că "Johnny..." este un cântec românesc, ea susținând sus și tare că a preluat piesa de la Edith Piaf; o fi existat vreun proces, vreo interpelare sau pur și simplu madam Klein se făcea că nu știe adevărul? Ulterior, în 2013 și 2014 (când a cântat fără jenă "Johnny..." și la TVR, fără ca măcar acolo să se precizeze numele autorului!), ea și-a mai nuanțat puțin discursul, vorbind despre "o cântăreață al cărei nume nu-l poate pronunța" (evident, Maria Lătărețu), ocolind însă adevărata mistificare: numele compozitorului nu este Les Paul, ci al românului Richard Stein!

Octavian URSULESCU